

Białystok, wrzesień 2024 r.

Prof. dr hab. Teresa Mróz
Uniwersytet w Białymstoku

R e c e n z j a
Rozprawy doktorskiej magister Magdaleny Leśniewskiej-Jerzykowskiej
pod tytułem:
Zgoda osoby trzeciej w prawie cywilnym

Promotor:
Prof. UŚ dr hab. Monika Jagielska

1. Według treści art. 187 ustawy z 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2023 r., poz. 742) rozprawa doktorska powinna prezentować ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej. Przedmiotem rozprawy doktorskiej ma być oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo oryginalne dokonanie artystyczne.

Lektura przedłożonej mi do oceny rozprawy doktorskiej pozwala jednoznacznie stwierdzić, że spełnia ona wszystkie wymogi ustawowe, o których mowa wyżej.

Oceniając pracę doktorską Pani mgr Magdaleny Leśniewskiej-Jerzykowskiej w świetle bardziej sprecyzowanego kryterium wynikającego z założeniach ustawowych należy podkreślić, że tematykę pracy uważam za aktualną, mającą istotne znaczenie teoretyczne oraz praktyczne (mimo wyrażanych w literaturze innych poglądów, zwłaszcza co do roli art. 63 KC). Uzasadniając wybór tematyki rozprawy Autorka słusznie stwierdza, że konstrukcja prawna zgody osoby trzeciej na dokonanie określonej czynności prawnej, czyli osoby która nie jest stroną danej czynności prawnej ma zastosowanie do wielu różnorodnych sytuacji przewidzianych ustawowo w obowiązującym prawie. Faktem jest, że szereg przepisów zawartych w KC jak i w KRiO oraz w KSH ustanawia obowiązek uzyskania zgody osoby trzeciej. Rację ma Autorka wskazując, że wykładni art. 63 KC nie poświęcono zbyt wiele uwagi. Biorąc pod uwagę nędzy innymi te okoliczności z przekonaniem stwierdzam, że mamy do czynienia z dobrze dobranym materiałem badawczym. Daje on możliwość

poszukiwania wspólnych cech dla rozproszonych przepisów przewidujących obowiązek uzyskania zgody osoby trzeciej, a także uchwycenia różnic widocznych przy określonych czynnościach prawnych o charakterze podstawowym. Jest to niezbędne dla osiągnięcia zakładanego przez Autorkę głównego, ambitnego celu rozprawy. Jak pisze Autorka podstawowym celem pracy jest opracowanie ogólnej regulacji modelowej odnoszącej się do zgody osoby trzeciej, jednak pod warunkiem, że wskażą na to badane okoliczności, zwłaszcza analiza wątpliwości interpretacyjnych wynikających z treści art. 63 KC.

Za podstawową tezę badawczą, którą stawia Doktorantka jest stwierdzenie, że przepis ogólny odnoszący się do zgody osoby trzeciej jest w KC sformułowany w sposób budzący zastrzeżenia, możliwe jest bowiem jego bardziej funkcjonalne ujęcie poprzez opracowanie odpowiedniej regulacji modelowej. Autorka wyraźnie zajmuje stanowisko, że wobec obowiązującej treści art. 63 KC niezbędna jest interwencja ustawodawcy.

Dla osiągnięcia wyżej zakładanego celu badawczego Doktorantka zajmuje się konstrukcją ogólnej regulacji art. 63 KC oraz bada konkretne przepisy wymagające uzyskania zgody osoby trzeciej, analizując je z określonej przez siebie perspektywy. Dla uporządkowania zakresu dociekań naukowych Autorka formułuje szereg celów szczegółowych. Ten zabieg należy ocenić pozytywnie i podkreślić umiejętność selekcji zagadnień naukowych niezbędnych w dążeniu do zakładanego celu dysertacji.

Trzeba więc docenić teoretyczną i praktyczną doniosłość wybranej tematyki rozprawy. Obszar naukowego zainteresowania Autorki prezentowany w dysertacji jest ważki i ciekawy nie tylko z punktu widzenia teorii, ale także praktyki prawa, co Autorka potrafiła trafnie dostrzec mimo, że tematyka ta nie należy do szczególnie popularnych w nauce prawa.

Sądzę, że poczynione wyżej uwagi odnośnie tematyki rozprawy wskazują, że tematyka została dobrze wybrana, tezy ciekawie postawione zapowiadające interesujące rezultaty badawcze. Można tylko zgłosić uwagę co do samego sformułowania tematu i zastanawiać się czy nie mógłby on brzmieć: *Zgoda osoby trzeciej na dokonanie czynności prawnej w prawie cywilnym*. Nie zmienia to jednak wysokiej oceny rozprawy.

2. Niewątpliwie istnieje ścisły związek między metodą a przedmiotem badania naukowego co zwykle przesądza o rozwiązaniu określonej kwestii. Jeśli chodzi o zastosowane w rozprawie metody badawcze, to dominuje klasyczna, typowa dla większości prac prawniczych metoda formalno-dogmatyczna. Jest ona uzupełniona badaniami historycznymi i porównawczymi (prawo niemieckie). Ważne miejsce zajmuje także analiza stanowisk judykatury w problematyce objętej tematem rozprawy. Należy podkreślić, że Autorka dobrze wykorzystwała polską literaturę

przedmiotu i uzupełniająco zagraniczną. Dobór metod badawczych został uwarunkowany celami naukowymi postawionym i przez Doktorantkę.

3. Wypowiadając się w kwestii kompozycji pracy należy stwierdzić, że jest ona dostosowana do celu badawczego i zasadniczo spójna.

Recenzowana rozprawa składa się (oprócz wstępu i zakończenia), z siedmiu logicznie powiązanych ze sobą rozdziałów. Tytuły tych rozdziałów są trafnie, a zarazem zwięźle sformułowane. Układ pracy można uznać za klasyczny, przejrzysty i porządkujący obszar objęty dysertacją.

W dobrze skomponowanym wstępie Doktorantka uzasadnia wybór tematu, wskazuje na przedmiot i cel badawczy, formułuje tezy oraz sposoby ich weryfikacji. Znajduje się tu też krótka prezentacja zawartości treściowej poszczególnych rozdziałów.

Podstawowa teza badawcza zawiera się w stwierdzeniu, że przepis ogólny odnoszący się do zgody osoby trzeciej jest uregulowany w KC w sposób niewystarczający. Potrzebne jest jego ujęcie bardziej funkcjonalne i wprowadzenie odpowiedniej regulacji modelowej (co postulowała Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego). Poprzez takie sformułowanie głównej tezy badawczej można przyjąć, że Doktorantka prezentuje przede wszystkim zainteresowanie działaniem norm prawnych, czyli perspektywę funkcjonalizmu prawniczego. Jest to cenny nurt badawczy pokazujący jak działa prawo w praktyce.

Treść rozdziału pierwszego i drugiego uznaję za budowanie fundamentu do dalszych rozważań. Taki zabieg uważam za prawidłowy. Zostały tu przedstawione zagadnienia stanowiące o istocie zgody, jej znaczeniu teoretycznym i praktycznym, z podkreśleniem różnorodności i ważności jej funkcji. Moją szczególną uwagę zwróciło ujęcie zgody w kontekście zasady swobody umów oraz wskazanie na niejednolitość zgody i skutki istniejącego stanu prawnego w zakresie oświadczenia woli wyrażanego w formie zgody. Autorka słusznie podkreśla funkcję ochronną zgody oraz trafnie ustala jej charakter prawny jako tej, która nie stanowi odrębnej czynności prawnej w stosunku do czynności, której dotyczy, lecz jest jej niezbędnym elementem. Dopełnieniem ustaleń dających podstawę do dalszych merytorycznych dociekań jest treść stosunkowo krótkiego rozdziału drugiego wskazująca na to, że z perspektywy historycznej można zauważyć, że polski ustawodawca każdorazowo przewidywał w zakresie ogólnych przepisów o zgodzie osoby trzeciej regulację lakoniczną, odnoszącą się przede wszystkim do formy zgody, momentu jej wyrażenia oraz skutku wstecznego zgody. Można tutaj dodać, że uwagi historyczne pojawiają się także w innych rozdziałach (np. w rozdziale 5) i nie mają one tylko charakteru sprawozdawczego lecz są zwykle podstawą uzasadniającą ewolucję późniejszych rozwiązań prawnych. Autorka słusznie tu podkreśla chwiejność ustawodawcy co do formy zgody osoby

trzeciej na dokonanie określonej czynności prawnej i zapowiada próbę rozwiązania kwestii w przemyśleniach dalej prezentowanych.

Kolejny rozdział, spójny z tematem rozprawy i główną tezą dotyczy ważnego elementu konstrukcyjnego art. 63 KC czyli pojęcia osoby trzeciej, co którego są rozbieżności w teorii i w praktyce. Rozbieżności dotyczą między innymi tego, czy uprawnienie do potwierdzenia umowy jest dziedziczne czy nie. Ostatecznie Autorka przyjmuje (s. 97), że problem ten należy rozpatrywać *a casu ad casum*. Wydaje się, że taka propozycja nie jest przekonująca. Chcę dodać, że przyjmuję tu założenie, że Doktorantka, nie musi zgadzać się z poglądami osoby recenzującej rozprawę. Stawianie tez nieraz kontrowersyjnych może być twórcze i dające asumpt do świeżego spojrzenia na dany problem oraz zapoczątkowania ciekawych dyskusji naukowych.

Problematyka źródeł obowiązku uzyskania zgody osoby trzeciej (rozdział czwarty) jest logiczną konsekwencją ustaleń poczynionych wcześniej. Należy podkreślić, że w tej części rozprawy znalazły się rozważania obejmujące różne obszary prawa prywatnego. Dążąc uporządkowania źródeł obowiązku uzyskania zgody osoby trzeciej Autorka dokonuje klasyfikacji tych obowiązków, tym samym poszukuje kolejnych podstaw do zbudowania zapowiadanej regulacji modelowej. Ponadto polskie rozwiązania prawne konfrontowane są regulacjami w BGB. Dla uwypuklenia roli zgody osoby trzeciej w dokonaniu czynności prawnej słusznie mamy tu do czynienia z poszukiwaniem relacji między zgodą osoby trzeciej a warunkiem w rozumieniu art. 89 KC. Stanowisko, które zajmuje Autorka w tej kwestii uznaję za trafne, poparte analizą przepisów prawnych i przykładami z dorobku judykatury.

Dalej Doktorantka rozważa formy zgody osoby trzeciej wymagane dla różnych regulacji prawnych oraz skutki niezachowania formy prawnej zgody osoby trzeciej na dokonanie określonej czynności prawnej. Ustosunkowując się negatywnie do rozwiązań prawa niemieckiego ustanawiającego swobodę w zakresie formy zgody w każdym przypadku, niezależnie od zastrzeżonego rygoru Doktorantka wyraża zdanie, że taka regulacja może podważać funkcję i cele zgody oraz godzić w zasadę pewności obrotu prawnego. W moim przekonaniu słusznie konstatuje, że w zakresie formy zgody przyjętej w Polsce (art. 63 paragraf 2 KC) nie ma potrzeby zmian, istniejąca regulacja odpowiada potrzebom obrotu prawnego. Analogicznie oceniana jest forma odmowy zgody osoby trzeciej. Zwłaszcza na podstawie analizy stanowiska judykatury i poglądów doktryny pojawia się ciekawy postulat o potrzebie usunięcia wymogu zgody jako przesłanki skuteczności umowy przejęcia długu pomiędzy wierzycielem a przejemcą długu oraz zgody dłużnika na wstąpienie innego podmiotu w prawa wierzyciela w stosunkach cywilnoprawnych. Badana jest także zasadność wymogu zgody dłużnika w przypadku, gdy dług jest przejmowany przez nowy podmiot. Autorka powołuje się na aktualne opinie przedstawicieli nauki prawa prywatnego oraz

na okoliczność, że w ustawodawstwach obcych (w tym w ustawodawstwie niemieckim) a historycznie w KZ nie przewidziano zgody dłużnika. Doktorantka wysuwa postulat usunięcia zgody dłużnika jako przesłanki skuteczności umowy przejęcia długu pomiędzy wierzycielem a przejemcą długu oraz zgody dłużnika na wstąpienie innego podmiotu w prawa wierzyciela. Wydaje się, że przy tej okazji można było wspomnieć o ustawowych bezwzględnych ograniczeniach dopuszczalności przejęcia długu w przepisach obowiązujących poza prawem prywatnym (mimo, że praca dotyczy prawa cywilnego) i przykładowo wskazać na uzasadnienie tych ograniczeń, np. w Kodeksie pracy, w prawie zamówień publicznych. Pozwoliłoby to na systemowe spojrzenie na problem zgody w przypadku przejęcia długu. Uwaga ta nie jest zarzutem lecz sugestią odnoszącą się do możliwości badania relacji instytucji prawa prywatnego i publicznego.

Dla osiągnięcia zakładanego celu badawczego Autorka zajmuje się następnie doniosłym zagadnieniem przedmiotem zgody osoby trzeciej i sposobem jej wyrażenia (rozdział 6). Problematyka ta w szczególności ujawniła się w praktyce obrotu prawnego. Rozważania i ustalenia zawarte w tej części dysertacji uważam za szczególnie interesujące i wartościowe zwłaszcza od strony funkcjonalnej, działania przepisów prawnych w praktyce. Zwraca uwagę bogactwo wyważonych propozycji udoskonalenia przepisów. Warto byłoby usłyszeć bardziej szczegółowe argumenty Autorki w zakresie Jej stanowiska o osobistym składaniu oświadczenia woli przez osobę trzecią (np. s. 187). Słusznie zostaje podkreślone, że osoba trzecia nie ma obowiązku udzielenia zgody, nie musi także uzasadniać jej motywów, nie podlega to także kontroli sądów. Jednak w sytuacji odmowy zgody dopuszczalne jest roszczenie odszkodowawcze po zaistnieniu określonych przesłanek. Autorka z pewnością ma wiedzę jak ten problem kształtuje się w praktyce sądowej. Czy jest to istotny problem praktyczny, czy ma znaczenie raczej marginalne w świetle dorobku judykatury? Z wielu względów interesująca jest też kwestia cofnięcia zgody, o czym również warto byłoby podyskutować.

Za interesujące i wartościowe uznaję także dociekania i przemyślenia zawarte w ostatnim rozdziale dysertacji. Zwracają uwagę zwłaszcza trafne wnioski dotyczące bezskuteczności zawieszony poczynione z perspektywy zasady pewności obrotu prawnego. Postulaty co do konieczności uzupełnienia regulacji prawnej w tym zakresie uważam za trafne (np. s. 233-234).

Mimo tego, że Doktorantka każdy rozdział kończy podsumowaniem, to w zakończeniu i we wnioskach *de lege lata* i *de lege ferenda* znalazły się syntetycznie ujęte podstawowe problemy prawne rozstrzygane w rozprawie oraz twórcze propozycje rozwiązania dostrzeżonych kwestii w teorii i praktyce. Na wysoką ocenę zasługuje zakończenie rozprawy, które dobrze eksponuje zdefiniowane problemy badawcze, przedstawia wyważoną krytykę obecnie obowiązującej regulacji prawnej. Wykorzystując wcześniejsze dociekania doktrynalne i badania regulacji prawnych

polskich i obcokrajowych Doktorantka postuluje wiele dobrze uzasadnionych i trafnych zmian w zakresie regulacji prawnej zgody osoby trzeciej na dokonanie określonych czynności prawnych.

Uważam, że rozprawa doktorska pani mgr Magdaleny Lesniewskiej – Jerzykowskiej jest trafnym i twórczym połączeniem problematyki teoretycznej i praktycznej w zakresie zgody osoby trzeciej do dokonania czynności prawnej (choć temat rozprawy jest zakreślony szerzej).

4. Oceniając elementy „strony warsztatowej”, trzeba jednoznacznie stwierdzić, że rozprawa zasługuje na wysoką ocenę. Napisana jest poprawnym i przystępnym stylem, co sprawia, że mimo zawilej problematyki lektura rozprawy nie czyni czytelnika mocno utrudzonym. Zaletą pracy jest także uniknięcie tzw. stylu urzędniczego, niestety prezentowanego w wielu dysertacjach. Niekiedy zdarzają się drobne potknięcia, np. rozpoczynanie zdania od skrótów (Art.) lub stosowanie k.c. i KC (np. s. 108). Także o usterce można powiedzieć analizując stronę edytorską układu poszczególnych jednostek redakcyjnych.

Trzeba podkreślić, że literatura przedmiotu oraz dorobek judykatury zostały bardzo dobrze wykorzystane. To samo można powiedzieć o dorobku judykatury.

Autorka opanowała umiejętność samodzielnego prowadzenia naukowej pracy badawczej. Generalnie Doktorantka prezentuje dojrzałość naukową, unika pochopnych i płytkich ocen analizowanych regulacji prawnych, dorobku doktrynalnego i orzecznictwa sądów. Krytyka jest zawsze wyważona i poparta przemyślaną argumentacją.

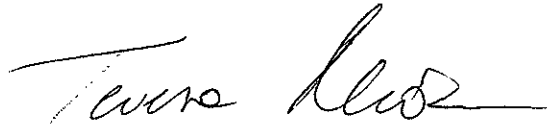
Pozytywnie należy ocenić fakt, że wielokrotnie podnoszone są aspekty funkcjonalne rozważanej problematyki prawnej, co pozwala stwierdzić, że ma Ona dużą wiedzę o „prawie w działaniu”.

Sądzę, że ustalenia i wnioski sformułowane przez Autorkę będą przydatne nie tylko dla prawników teoretyków i praktyków lecz dla każdej osoby stykającej się z oświadczeniem woli wyrażanym w formie zgody na dokonanie określonej czynności prawnej przez inną osobę. Proponuję też rozważenie wydania rozprawy w formie książkowej po dokonaniu korekty redakcyjnej.

Konkluzja

Recenzowana rozprawa jest opracowaniem stojącym na o wysokim poziomie naukowym, zawierającym w swej treści oryginalne rozwiązanie zagadnienia naukowego o istotnym znaczeniu zarówno teoretycznym jak i praktycznym. Rozprawa dowodzi także wysokiego poziomu wiedzy prawniczej Doktorantki, należytego opanowania metod badawczych oraz potwierdza zdolność do samodzielnego prowadzenia badań naukowych.

Rozprawa Pani mgr Magdaleny Leśniewskiej-Jerzykowskiej pod tytułem: „Zgoda osoby trzeciej w prawie cywilnym” spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim przez przepis art. 187 ustawy z 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce i jako taka może być podstawą do podjęcia dalszych stadiów przewodu doktorskiego.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Teresa Mróz', with a long horizontal stroke extending to the right.

Teresa Mróz